

Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi
Journal of the Academic Studies of Turkish-Islamic Civilization
 timad

Cilt / Volume: 16 - Sayı / Issue: 31 - Yıl / Year: 2021
 Şubat/February - Kış / Winter

ISSN: 1306-4223

**Türk-İslâm Medeniyetinde Spor Kültürü:
 Okçuluk, Binicilik ve Güreş Özelinde Olgular**

*Sports Culture in Turkish-Islamic Civilization:
 The Cases of Specific to Archery, Riding and Wrestling*

Mehmet GÜL

Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi,
 Spor Bilimleri Fakültesi
 Assoc. Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet
 University, Faculty of Sport Sciences

mgulsivas@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-3080-5155>

Oğuzhan GÜL*

Dr. Öğr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi,
 Sağlık Bil. Ens. Beden Eğt. ve Spor ABD
 PhD. St., Sivas Cumhuriyet University,
 Health Sciences Ins., Department of Physical
 Education and Sports

ogulsivas@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0001-8048-6140>

Recep Nur UZUN

Dr. Öğr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Ens.
 Spor Yöneticiliği ABD
 PhD. St., Ondokuz Mayıs University,
 Graduate Education Ins., Department of Sports Management

recepnrurun@outlook.com

<http://orcid.org/0000-0002-0825-8722>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Derleme / Review

Geliş Tarihi / Received: 25.12.2019

Kabul Tarihi / Accepted: 02.08.2020

Cilt / Volume: 16, Sayı / Issue: 31, Sayfa / Pages: 119-136

Atıf / Cite as: Gül, M., Gül, O., Uzun, R.N., (2021). Türk-İslâm Medeniyetinde Spor Kültürü: Okçuluk, Binicilik ve Güreş Özelinde Olgular [Sports Culture in Turkish-Islamic Civilization: The Cases of Specific to Archery, Riding and Wrestling]. Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi-Journal of the Academic Studies of Turkish-Islamic Civilization, 16/31: 119-136.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./ This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Türk-İslâm Medeniyetinde Spor Kültürü: Okçuluk, Binicilik ve Güreş Özelinde Olgular*

Öz

Türk medeniyeti var olduğundan beri, sporla iç içedir. Türk medeniyetinin yaşam şartları, sporun uygulanış formatına da doğrudan etki etmiştir. Medeniyet kavramı asırlardan beri süzülüp gelen bir topluluğun millet olarak tanımlanmasında önemli unsurlardan biri olarak görülmektedir. Teorik olarak “şehirli olma” anlamına gelen medeniyet kavramı bir dünya görüşünün zaman ve mekân boyutunda tezahür etmesi olarak tanımlanmaktadır. Kadim toplumlarda, varlığı tam olarak görülen medeniyet olgusu farklı biçimlerde işlenmiştir. Türk-İslâm medeniyetinin yapısı toplum ve devlet önceli bir yapıya sahiptir. Türk İslâm coğrafyasında medeniyet algısı, toplum içerisinde yer alan her bir ferdin kâmil insan olma ufkuna ulaşmak için diğerine öncelikle, saygı gösterme, diğerinin haklarını kendisinden üstün görme, adalet, iyilik yardımlaşma, vatanseverlik gibi duyguların temel alındığı bir felsefe üzerine kuruludur. Dolayısıyla bu araştırmada; Türk-İslâm medeniyetinin Geleneksel Türk Sporları üzerine etkisinden bahsedilmiştir. Araştırmada literatür tarama yönteminden yararlanılmıştır. Veri toplama aracı olarak; ilgili kaynak taraması yapılarak gerekli bilgiler elde edilmiştir. Sonuç olarak; Türk toplumlarının bütün medeniyet unsurlarında olduğu gibi sporda da bu felsefeden hareket edilmektedir. Geleneksel Türk sporlarının yapısının baskın olarak medeniyet tasavvurundan beslendiği söylenebilir. Türklerde geleneksel sporlar temelde üç alanda kategorize edilmiştir. Bu kategoriler binicilik, atıcılık ve güreş olarak görülmektedir. Söz konusu spor kategorilerinde uygulanan spor kurallarının, sporcu seçimlerinin, sporcunun yetişme süreçlerinin çoğunda Türk-İslâm medeniyetinin etkisi olduğu görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Türk-İslâm Medeniyeti, spor, okçuluk, binicilik, güreş.

Sports Culture in Turkish-Islamic Civilization: The Cases of Specific to Archery, Riding and Wrestling

Abstract

Turkish civilization has been teeming with sports since its existence. The living conditions of the Turkish civilization had a direct impact on the application of sports. The concept of civilisation is seen as one of the important elements in the definition of a society as a nation that has been floated by centuries. The concept of civilisation, which in theory means “urbanization”, is defined as the manifestation of a world view in time and space. Civilisation is seen in ancient societies in different ways. The structure of Turkish-Islamic civilisation has a prioritized structure of society and the state. The perception of civilisation in the

* Bu çalışma, III. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Turkish-Islamic geography is based on a philosophy based on emotions such as escaping, respecting the other, seeing the rights of the other from above, justice, good help, and patriotism in order to reach the horizon of becoming one of every individual in the society. Therefore, in this study, the effect of Turkish-Islamic civilisation on Traditional Turkish Sports is mentioned. Literature scanning method was used in the study. As a data collection tool; the necessary information was obtained by scanning the related literature. In this context, as in all civilisation elements of Turkish societies, this philosophy is also involved in sports. It can be said that the structure of Turkish Traditional Sports is nourished entirely from the concept of civilisation. Traditional sports in Turkey are basically categorized in three areas. These categories are seen as riding, shooting and wrestling. The effects of Turkish-Islamic civilisation on the sporting rules, athletic choices and athletes are seen in these sports categories.

Keywords: Turkish-Islamic Civilisation, sport, archery, riding, wrestling.

Giriş

Medeniyet (civilisation) kelimesi Latince "civilis" yani "şehirle ilgili" anlamındadır. Batı dilleri için oldukça yeni bir kelimedir (Kalın, 2010). Medeniyet olgusunun iki temel anlamı bulunduğu söylenebilir. Birincisi herhangi bir ülke ve insan topluluğunun sanat, din, bilim, sosyal ve politik organizasyon bakımından üst düzey gelişme noktasına ulaşmasıdır. İkinci anlamı ise; sosyal organizasyon düzeyi bakımından yüksek duruma gelmiş belirli bir zaman ve yerde yaşayan toplumdur (Ozankaya, 1984). Söz konusu tanım ve açıklamalardan anlaşıldığı üzere medeniyeti insanoğlunun dünya görüşü veya yaşayış biçimi olarak tanımlanabilir. Öyle ki, Kafesoğlu'na (1984) göre; medeniyet, bir topluluğun dünya görüşünü kadrolayan manevi değerlerle, bu manevi güçlerin faal olarak hayata yansımalarıdır.

Medeniyet, kültürel yaratmayı harekete geçiren sosyal düzen olarak ifade edilmiştir. Bu düzen insanın merak duyma ve yaratıcılık hislerinin serbestliği ile içgüdüden yola çıkarak hayatın mana ve süslerini anlama çabası ile başlar. Medeniyetin beslendiği beş temel unsur vardır. Bu unsurlar; iktisadi şartlar, siyasi düzen, ahlâki gelenekler, bilgi peşinde gidilmesi ve güzel sanatlar (Will, 1931; akt. Muallimoğlu, 1978). Oswald Spengler, medeniyetlerin, doğup geliştiklerini, gerilediklerini ve belirli bir zaman çizelgesine uyarak yıkıldıklarını belirtmektedir (Erkal, 1995). Bu tanımlar veya açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, medeniyet, ilkel toplumsal devrelerden sonra dünyanın çeşitli yerlerinde ortaya çıkmış, kültür ve sanat eserleri ile bilinebilen ileri toplumsal-siyasal organizasyonların bir ifadesidir (Üregen, 1998).

Türkler göçebe ve savaşçı bir ulus olduğundan bağınaz olmamışlardır. Çeşitli kültürleri kendi görüşlerinde eritmeyi başararak gittikleri yerlerde üstünlüklerini kabul ettirmişlerdir. Özellikle Budizm, Maniheizm, Mazdeizm ve Hristiyanlıklarla zaman zaman karşılaşmışlardır (Ocak, 2019). Ayrıca söz

konusu dinlere rağmen, örf, adet ve geleneklerine devam ettikleri belirtilebilir. Tarihi olaylar incelendiğinde görülmektedir ki, Türkler İslâm'ı kabul ederken, kendi düşünce, anlayış ve geleneklerini İslâm dini ile bağdaştırma, kaynaştırma ve benzeştirmeyi bilmişlerdir (Şeker, 2008). Öyle ki, Türkler dinle karışık töreler arasında, genel ziyafet mahiyetindeki şölene, sürgün avına ve birbirlerinin yasını tutmaya önem verirlerdi (Çubukçu, 1987).

İslâm medeniyetine mensup topluluklar aynı iman ve inanç esaslarını benimseyerek kendi milli özellikleri ile bağdaşan ve uyuşan bir kültüre sahip olurlar. Bu kültür hem İslâm medeniyeti ile bütünleşmeyi hem de kendi milli kimliklerini korumayı sağladığı takdirde sağlıklı ve uzun ömürlü olabilir. İşte Türk kültürü, Türklerin İslâm dünyasına girişlerinden bu yana yavaş yavaş İslâm medeniyetinin şemsiyesi altında yerini almıştır (Şeker, 2008). Türklerin Müslümanlığı kabul etmesinden itibaren, Atayurt'tan Balkanlara kadar uzanan bir coğrafyada tarihsel süreç içinde İslâm'ın yaşanma biçimi, aldığı görünümler ve yarattığı zihniyete "Türk Müslümanlığı" denmektedir (Uyanık, 2016).

Türkler, girdikleri İslâm dininden çok yönlü etkilenmişlerdir. Sadece yeni bir dine mensup olmakla kalmamışlar, bu dinin ideolojisini de benimseyerek, İslâm'ın yayılması ve gelişmesi yolunda da gayret sarf etmişlerdir (Şeker, 2008). Türk toplumlarının bütün medeniyet unsurlarında olduğu gibi sporda da bu felsefeden hareket edilmiştir. Geleneksel Türk sporlarının yapısının Türk-İslâm medeniyeti tasavvurundan (*Ahilik, Tasavvuf, Bektaşilik gibi yapılar*) beslendiği söylenebilir.

Türklerde geleneksel sporlar temelde üç alanda kategorize edilmiştir. Bu kategoriler binicilik, atıcılık ve güreş olarak görülmektedir. Bu spor kategorilerinde uygulanan spor kurallarının, sporcu seçimlerinin, sporcunun yetişme süreçlerinin büyük bir kısmında Türk-İslâm medeniyetinin etkisi görülmektedir (Türkmen, 2017).

1. Geleneksel Türk Sporları

1.1. Okçuluk (Atıcılık)

Tarihi çok eskilere dayanan okçuluk, Türkler için hem milli hem de manevi değerler açısından büyük bir öneme sahiptir. Hayatın her alanında sahibinin yanında bulunan ok ve yay, avcılıkta ve savaşta kullanılan önemli bir araç olmuştur. Bundan dolayı da Türklerde çocuk yaşta ok atmayı öğrenmek çok önemliydi (Özbay, 2003). Öyle ki, okçuluğu bir yaşam biçimi olarak benimseyen ve "Okçu Milletler" olarak betimlenen Türkler, kendilerine "Bozok" ve "Üçok" gibi ok ile ilişkili isimler vermişlerdir (Küçük, 2018).

Eski Türklerde ok ve yay çeşitli anlamlar yüklenmiş, ok ve yay hükümdarın hâkimiyet simgesi olmuştur. Bu sebeple de Türkler, ok ve yaylarını asla yanlarından ayırmamışlardır. Bir hükümdar bir başka hükümdara haber

gönderecek olursa, gidecek haber kâğıdı okun üzerine sarılarak gönderilirdi. Okun üzerinde kime ait olduğunu gösteren damgalar da bulunurdu.¹

Türkler İslâmiyete girdikten sonra okçulukta çıraklık ve ustalık törenleri dini kutlamalar şeklinde yapılmıştır. Bu törenler; küçük kabza (çıraklık) ve büyük kabza(ustalık) törenleridir (Özbay, 2003). Bu kabza törenlerinde okçular belirli usul ve esaslara göre seçilirlerdi.

1.1.1. Küçük Kabza Törenleri

Spor Tekkeleri, Türk kültür tarihinde önemli roller üstlenmişlerdir. Hem Selçuklu devleti hem de Osmanlı imparatorluğunun her döneminde ilmi, sosyal, ekonomik ve siyasi hayata etkileri olmuştur (İmamoğlu ve ark., 2018). Söz konusu Tekkeye (sporcu yetiştirilen yer) başvuran atıcıya meydan ihtiyarları tarafından bir usta verilir. Meydan ihtiyarları çırağa kabza verilmesine karar verirler. Usta, çırağına yayı verirken, çırak ustasının önünde diz çöker, usta da, sol eliyle, yayı kabza altından tutarak duasını yapar ve kabzayı şakirdinin(çırak) sol eline teslim eder ve sağ elindeki bir oku veya gezi şakirdin sağ eline verip usulünce çektilererek kabza almış olunur (Resim 1) (Doğan, 2017).



Resim 1. Geleneksel Okçulukta Kabza (web 1).

Küçük kabza törenleri, “*Bis'millâh ve âlâ berekât-i Resûlu'llâh diyüb kabza Cembrâ'il Aleyhi'sselâm Hak sübhanehu ve Teala nunemr-i şerifle cennetden çıkarub ibtidaber-vech teberrüken Peygamber Aleyhi's-selâm'a getürdi. Ba'dehu Hazret-i sultan-u enbiya sallâ'llahu aleyhi ve selem izn-i, şerefleriyle Sa'd bin Ebi Vakkas radiyallâhü anh pir'imiz olub kabzay'i eshâb-ı güzine rıdvanu'llahi Teâla aleyhim ecma'in virüb emanet birbirinden gelerek üstadum bana virdi. Ben dahi emaneti sana teslim eyledüm. Fi sebilillâh niyet idüb ok at gaza eyle ve dahi talib olan kabza aşkına bu minval üzre hayr ve du'a ile teslim idüb*” şeklinde dua edilerek sonlanırdı (akt. Güven, 2003; Yücel, s.: 97; Kahraman, 1995).

¹ <http://trdergisi.com/geleneksel-turk-okculugu/> (E.T.: 20.06.2019)

1.1.2. Büyük Kabza Töreni

Kendisine küçük kabza veren üstadıyla ok atmayı meşk eden(isteyen) kemankeş(okçu-atıcı), Heki okuyla 800 (528 m) geze, Yeksüvar okuyla 850 (561 m) geze ve Pişrev okuyla da 900 (594 m) geze atabilecek duruma gelince, üstadının da iznini alarak meydan ihtiyarlarına gidip: “İhtiyarlar, duanız ve izniniz ile Müsahık (Hak ettiysem) isim 900 gez menzile talibim.” der (Resim 2) (Güven, 2003).



Heki Oku



Yeksüvar Oku



Pişrev Oku

Resim 2. Geleneksel Okçulukta Menzil Okları Olan Heki, Yeksüvar ve Pişrev (web 2)

Büyük kabzayı hak eden kemankeş *Üstad'ın (İhtiyar/Pir/Şeyh)* duası ile kabzası takdim edilir. Atıcı büyük kabzayı eline aldıktan sonra ortasından (kabza kısmından) öper ve kıbleye dönerek okçuların Pir'i Sa'd Bin Ebi Vakkas'a dua eder. Duası bittikten sonra da Hz. Muhammed (s.a.v)'e salavat getirir. Böylelikle kabza töreni sonlanır. Kemankeşler arasında yayın her tarafından ziyade, kabzaya önem verilirdi. Böylece yay her defa ele alındıkça ve elden bırakılınca ortası (kabza kısmı) öpülürdü (Doğan, 2017).

Büyük kabza törenleri, “Bismillahirrahmanirrahim Allahümme salli alâ seyyidinâ ve Nebiyyina Muhammedin ve âli nur-ı Muhammed Mustafa. Allahümme salli alâ seyyidina Muhammed ve âli Haticetü'l kübra ve Fatımatü'l Zehra ve Imam Hasanü'l razi ve imamü'l Hüseyin el mazlumü'l şehid düşen Kerbelâ ve Imam Zeynelabidin, Muhammed el Bakır ve Imam Cafer el Sadık ve Imam Musa el Kâzım ve Imam Muhammedü'l Şafi ve Imam Hasanül askeri ve Imam Muhammed el Mehdi sahibü'l zaman ve kutbü'l devranü'l kayim el rıdoğan Allahu Teâlâ aleyhim ecmain ve cümle bu tarikda gelmiş ve geçmiş ehl-i kabza peroverleri ihtiyarları ruhu için ve mevcut olanların ervahu için ve cümle şehidlerin ve gazilerin ruhu için ve rical-i gayib için ve düşmanların kahri için fatiha Ruy-i pak Resûlüllah'a salavat” şeklinde dua edilerek sonlanırdı (akt. Güven, 2003; Kahraman, 1995; Yücel, s: 102).

1.2. Binicilik (Cündilik)

Türkler tarihi sahneye çıktıklarından itibaren atla birlikte anılmış, asker ve binici bir ulus olarak tanınmışlardır (Türkmen, 2007). At'ın Türk kültür tarihinde oldukça engin ve zengin bir yeri vardır. At, Türk spor geleneğinin

oluşmasında ve gelişmesinde, diğer kültürlerle nakilde, sanat, edebiyat, adet ve geleneklerin teşekkülünde önemli bir yer teşkil etmiştir (Resim 3).²



Resim 3. Binicilik-Cündilik (Web 3)

Türkler, günlük hayatlarının bir parçası olan at³, ihtiyaçlarının çok üstünde yetiştirmiş, kutsal, saydıkları bu varlığın birçok yönünden faydalanmışlardır. Kısacası at⁴, maddi ve manevi öğeleriyle Türk kültür tarihinde baş aktör olmuştur.⁵

M.Ö. VI. Yüzyıl Pazırık Kültür Safhası'ndan Osmanlı'nın son dönemi ve hatta Cumhuriyetin ilk 17 yılına değin okçuluk ve binicilik, Türk devlet geleneğinin kurumsallaştığı, çok önemsedığı oyun ve spor dallarından birisidir. Türk halkları için hem çağının en önemli savaş aracı hem de kültürel spor ve oyun sanatında baş aksiyonlardandır (Şahin ve ark., 2017). Ayrıca geçmişte yaygın olarak yapılan atlı oyunları; okuntu (davetiye), oyun alanının hazırlanması, oyun alanının ve atların süslenmesi, oyun aracı tura, tulga, ödülleri, boylar (kategoriler), tura oyununun yapıldığı günler, giysi, müzik, oyuncuların ve izleyicilerin oyun alanına gelişi, seyircilerin oturma düzeni, sucu (su dağıtıcısı), aksakallar, pirifâni, hakemler, oyuna başlayacak gurubun belirlenmesi, oyun kuralları, yemek gibi ritüellere ilaveten oyunda kullanılan at olmak üzere 21 başlık altında toplayabiliriz (Doğan ve ark., 2017). Dahası atın tarihi ve kültürel bütünlük içindeki ehemmiyeti, çok sayıda binicilik sporlarının ortaya çıkmasına da vesile olmuştur. Bozkır hayat tarzına göre ortaya çıkan, şekillenen, gelişen ve sergilenen bu sporlar, atın tarihi rolünü yitirmesi, sosyal, ekonomik ve siyasi şartların değişmesiyle birlikte bir kısmı ortadan kalkmış,

² Türkmen, 2007: 95-108; Reichl, 2002: 17; Öngel, 2001: 118-123; Rasonyi, 1998: 4-6; Kafesoğlu, 1986: 208-209; Djevad, 1978: 57-58.

³ Vaynşteyn, 1980: 83; Eberhard, 1947: 17-18; Schmith, 1946: 342.

⁴ Potapov, 1995: 2-4; Pekolcay, 1989: 254-255; Kafesoğlu, 1987: 204-209; Potapov, 1969: 27-31; Biçürin, 1950: 110-112.

⁵ Reichl, 2002: 15-17; Uçar, 1998: 23; Basilov, 1989: 33; Sümer, 1983: 4-6; Abramzon, 1971: 1-12.

bazıları unutulmaya yüz tutmuş, birçoğu ise popüler bir şekilde yapılmaya devam etmektedir (Türkmen ve Canuzakov, 2017).

1.3. Geleneksel Türk Yağlı Güreşi

1.3.1. Kispet Giyme

Pehlivanlıkta kispetin önemi çok büyüktür. Önceleri pehlivanlıkta kispet giymek belirli şartları gerektirmekteydi. Her pehlivan kispet giymeye layık görülmemekteydi (Resim 4) (Gül ve ark., 2016).



Resim 4. Kispet ve Kispet Giyme (Web 4)

Hocasının-ustasının takdirini kazanmamış pehlivanlara kispet giydirilmezdi. Bu nedenle kispet giyen pehlivanda cesaretli, çalışkan zeki ve ahlaklı olması şartları aranır. Bu nitelikleri barındıran pehlivanlara ustaları kispetlerini bir tören yaparak giydirirlerdi (Köse, 1990). Bu törende genç pehlivan ustasının ve yaşlı pehlivanların ellerini öper, onların hayır dualarını alır ve akranlarıyla gösteri güreşi yapardı. Törene gelen misafirleri pehlivanın ailesi ağırlardı. Kispet giyme merasiminde yağ kazanının veya ibriğinin içine biraz gülsuyu dökülürdü (Köse, 1990).

Her güreşten önce pehlivanlar kispetini giymeden iki rekat namaz kılarak dua ederler. Daha sonra kispetin ön kasnağından öperek alınlarına götürürler. Kispeti giymeye önce sağ ayakta başlarlar (Bilgin, 1994; Köse, 1990). Kispet giyildikten sonra önce paçabent yerleştirilir sonra paçalar bağlanır en son olarak da kispetin kasnak kısmı bağlanır (Gül ve ark., 2016).

Paçapent bacağa üç kat sarılır. Bu şeriat, tarikat ve hakikate işaret eder (Resim 5).

- Şeriatla üstüvar olmak,
- Tarikatta payidar olmak,

- Hakikatten haberdar olmak anlamına gelmektedir. Daha sonra paçabentin üzerine kispet çekilerek paça bağları bağlanır (Güven, 2003; Gül ve ark., 2016).



Resim 5. Kispette Paçabent Bağlama (web 5)

Kispetin kasnak bağı düğümlemeye besmele ile başlarlar ve üç düğüm atarlar ki bu her düğüm bir anlam ifade etmektedir (Resim 6).

- Birinci düğüm Allah (cc) için,
- İkinci düğüm Hz. Muhammet (sav) için
- Üçüncü düğüm ise Hz. Ali (ra) için atıldıktan sonra sağa doğru uzatılan uç Hz. Hasan (ra)'ı sola doğru uzatılan uç kısım ise Hz. Hüseyin (ra)'i işaret etmektedir (akt. Özbil, 2009).



Resim 6. Kispette Kasnak Düğümü Atma (web 6)

Güreş bittikten sonra kispet aynı şekilde önce sağ ayakla başlayarak çıkarılır ve kispetin kasnağı öpülür ve yeniden yağlanarak özenle zembile (hasırdan yapılan çanta) yerleştirilir (Bilgin, 1994, Köse, 1990).

1.3.2. Peşrev Çekme

Pehlivanların güreşe başlamadan hemen önce seyircinin zevkini okşamak ve kendi maneviyatlarını yükseltmek maksadıyla yaptıkları kültürel ve ısınma hareketleridir (Resim 7) (Temizoğlu, s: 66).

Peşrev, Türk oğlunun vatan tutmak için Türkistan'dan Anadolu'ya oradan da Avrupa'ya akışı, dünya görüşü, spor anlayışının ifadesi ve tarih macerasının anlatılışdır. Ek olarak, peşrev hareketi Türk oğlunun sembolleri olan ok, yay, at, kurt ve kartal figürleriyle donatılmıştır (Yazoğlu, 1992; Delice, 2011).



Resim 7. Peşrev Çekme (web 7)

Pehlivanlar, sağ başta en usta pehlivan olmak üzere, kıbleye karşı ve sağ eliyle rakibinin sağ elini, sol eliyle rakibinin sol elini tutmuş halde cazgırın duasını dinler (Delice, 2011).

Geleneğimizde savaş, kuru kavga değil, Nizam-ı Alem (dünyanın adaletle şenlenmesi), İlâh-i Kelimetullah (Allah adını yüceltmek), vatani savunmak içindir. Yağlı güreş de savaşta barışa hazırlıktır, işte bundan dolayı peşrev öncesinde cazgırın yaptığı duada kıbleye, yani Kabe'ye, Allah'ü Teala'nın dünyadaki evine karşı dönülür (Biç, 1944; Delice, 2011).

Ellerin tutuşu, rakibine, "*Sen bana kardeşten ilerisin, savaşı misalleştiren güreşte kader arkadaşısın, bizler, Kırkpınar'ın doğmasına vesile olan Alperenler Aliler ile Selimler gibiyiz, onların günümüzdeki temsilcileriyiz.*" demektir. Cazgır-Salâvatçı veya Duacı-duasını, "*Allah Allah illallah, Muhammed'ür Resûlullah*" sözleriyle bitirir (Kahraman, 1989; Güven, 2003; Delice, 2011).

Salâvatçı bu sözüyle, güreşin; Allah ve vatan için yapılan aynı zamanda da savaşa misal olduğunu hatırlatır. Pirlininin Hazreti Hazma olduğunu hatırlatarak, rakibini küçük görmemelerini, mücadeleyi mertçe yapmalarını ister, güç, zeka ve ustalığın gurur değil tevazu sebebi olması gerektiğini söyler (Kahraman, 1989; Delice, 2011).

Salâvatçı, "*Hazreti Muhammed Mustafa'ya salavat*" deyince pehlivanlar, sağ ellerini kalbi üzerine koyarak salavat getirirler. Duadan sonra getirilen salâvat, güreşte ve savaşta peygamberimiz Hazret-i Muhammed (S.A.V) 'in yolunda olduklarının ifadesidir (Delice, 2011).

Salâvatçı duasını bitirip "*Hep birlikte şu aslanlara diyelim maşallah*" demesiyle kartalın kanat çırpmasını, kurdun hedefe atılmasını, okun yeni ufuklara uçmasını, kır atın şahlanmasını andırır şekilde hareketlere başlarlar, bu esnada

gözleri sağ baştaki pehlivandadır. Ondan işaret gelince üç adım geri, daha sonra üç adım ileri yürürler ve sağ dizi üzerine çökerler (Resim 8).

- **Üç adım geri gitmek;** Hak, adalet, aşk karşısında boynumuz kıldan ince
- **Üç adım ileri gitmek de amaç;** şehitlik, hakkın rızası, insanların duası manasındadır (Güven, 2003; Delice, 2011). Güven (1999) ise adımlar hakkında şöyle söylemiştir: "Birinci adım Allah adına, ikinci adım Cebrail adına, üçüncü adım ise Hazret-i Muhammed adına atılır."



Resim 8. Peşrevde Üç Adım Hareketi (web 7).

Daha sonra da sağ elini toprağa dokundurduktan sonra üç defa dizine, dudaklarına ve başına götürürler. Bu, "Ey pehlivan, gücün ve ustalığınla mağrur olma, topraktan geldin, yine toprak olacaksın" anlamındadır. Bundan sonra eşler birbirinden ayrılarak çayıra salınmış bir küheylan gibi bir müddet şahlanırlar (peşrev yaparlar) ve sonra birbirlerine doğru gelirlir (Resim 9) (Kahraman, 1989; Delice, 2011).

İlk karşılaştıklarında tokalaşırlar, bu "Benden sana zara gelmez, güreşimiz mertlik, pehlivanlık kuralları içinde olacaktır, sana söz veriyorum" anlamını taşır (Resim 10) (Biç, 1944; Delice, 2011).



Resim 9. Peşrevdeki Temenna Hareketi (Eli toprağa dokundurduktan sonra sırasıyla üç defa dize, dudaklara ve başa götürmek) (web 7).



Resim 10. Pehlivanların (Güreşçilerin) İlk Karşılaştıklarındaki Toklaşması (web 7)

Tokalaştıktan sonra peşreve devam ederler. Tekrar karşılaştıklarında, sol elleriyle rakibinin kasnağından tutar, sağ eliyle de rakibinin sağ paçasına dokunurlar, ellerini dudaklarına, sonra da başına götürürler (Resim 11) (Dervişoğlu, 2012).

Bunun üç manası vardır:

- Birincisi, "Pehlivanlıkta, insanlıkta, senin ayağının tozu olamam" tevazuudur.
- İkincisi, rakibinin en büyük silahı olan paçalarının sağlam bağlanıp bağlanmadığını kontrol etmektir.
- Üçüncü mana ise kasnağı tutmakla, "*ele, bele, dile ihanet olmaz*" fermanına uyulacağı, rakibinin namusunun namusu olduğu kabul edilmektedir (Biç, 1944; Kahraman, 1989; Güven, 2003; Delice, 2011; Dervişoğlu, 2012)

Daha sonraki karşılaşmada, birbirleriyle göğüs göğse gelirler, sırtlarını sıvazlarlar. Bu hareketle hem rakibinin iyi yağlanıp yağlanmadığı kontrol edilmekte, hem de onunla helalleşip, güreş gereği verilecek acılardan dolayı baştan özür dilenmekte, "*Kalpten kalbe yol vardır, kalp kalbe karşıdır*" gerçeği dile getirilmektedir (Resim 12).⁶



Resim 11. Pehlivanların (Güreşçilerin) Birbirlerinin Şirazelerini Kontrol Etmesi (web 7).



Resim 12. Pehlivanların (Güreşçilerin) Güreşe Başlamadan Önce Helallik İstemek Amacıyla Yaptıkları Sırt Sivazlama Hareketi (web 7).

Sonuç

Türkler, İslâm dinine mensup olduktan sonra sadece yeni bir dine girmekle kalmamışlar o dinin ideolojisini ve felsefesini de kabul etmişlerdir. Söz konusu kabullenmenin ardından, Türk gelenek ve göreneklerinde İslâma göre

⁶ <https://pehlivanblog.wordpress.com/pesrev> (E.T. 20.06.2019)

şekillenme oluşmuştur. Öyle ki, Türk spor kültürü, İslâm dinine ait ritüellere göre uygulanır ve organize edilir hale gelmiştir.

Türklerin kültürel yapısındaki bedensel faaliyetlere Türk halkı tarafından anlam yüklendiği ve de itibar gösterildiği söylenebilir (Karahüseyinoğlu, 2008). Öyle ki, Türklerin yaptıkları çoğu sporların temelinde, bir geleneğe dayanak olduğu görüşmüştür (Gül ve ark., 2018). Türklerde geleneksel sporların içerisinde birçok ritüel vardır. Bu ritüeller İslâm Medeniyeti'nden etkilendiği görülmektedir. Bu yüzden geleneksel sporların içerisinde birçok hareketin bir dini temele dayandığı bilinmektedir. Geleneksel yağlı güreşte kispet giyme ve peşrev çekme, okçulukta küçük ve büyük kabza törenlerindeki dini uygulamalar ve binicilikte ise ata atfedilen kutsallık buna örnek olabilir.

Geleneksel güreşler İslâm dininin kutsal kabul ettiği Cuma günü başlamaktadır. Çünkü İslâm dinince Cuma özel ibadeti (Cuma Namazı) içerisinde barındırmaktadır. Bu Cuma ibadeti yapıldıktan sonra güreşçiler Er Meydanı (güreş alanı) diye adlandırılan yere gelirler. Bu alana gelen pehlivanların güreşe başlamadan önce iki rekât namaz kılarlar ve bu da dinin getirdiği bir ritüel olarak karşımıza çıkmaktadır. Pehlivan bu yaptığı dini uygulama ile kendi maneviyatını yükseltmeyi amaçlayarak yarışma sırasında Allah'tan güç, kuvvet ve yardım dilemektedir. Yapılan her dini uygulama da bu anlama gelmektedir. Aynı zamanda peşrev çekmede ki yaptıkları uygulamalar (temenna yapmak, üç adım ileri gitmek, üç adım geri gelmek, şiraze yoklamak vb.) yine İslâm dini esaslarının temel alındığını göstermektedir. Diğer bir uygulama olan kispet giyme merasimlerinde de İslâm dininin esasları temel alınmıştır. Bir pehlivan kispetini giymeden gusül abdesti (boy) alır. Abdest aldıktan sonra yine iki rekât namaz kılar ve kispetini İslâm dini esaslarına göre sağ bacadan başlamak kaydı ile giyer. Böylelikle yapılan bütün bu uygulamalarda İslâm dinin etkisi görülmektedir.

İlk bakışta sadece bir eğlence ve merak olarak görülen ok atışlarında, esasen belli töre ve kurallara çokça bağlılıktan meydana gelen ciddi ve disiplinli bir hava hakimdir. Ok meydanının mescit (ibadet yeri) kadar kutsal sayılması, meydana abdestsiz veya alkollü girilmemesi, makam olarak en üste olan atıcı şeyh diye anılması, ok ve yaya kutsal birer eşya olarak bakılması ve atışların dua ile başlatılıp devam ettirilmesi (Yücel, 1999; akt., Güven, 2003) İslâm dininin etkisini göstermektedir.

Atıcıların (okçu, kemankeş) küçük ve büyük kabza törenlerinde yapılan uygulamalarda İslâm dini esaslarına göre yapılmaktadır. Örneğin; bir kemankeş (atıcı) küçük kabza veya büyük kabzaya talip ise Pir'inden (ustasından) izin ister. Gerekli izinler alındıktan sonra küçük kabza törenlerinde Pir kemankeşe yay çektirerek kabzasını takdim eder. Yine Büyük kabza törenlerinde de aynı uygulamalar mevcuttur. Küçük kabzayı alan kemankeş meydan ihtiyarlarına başvurur ve büyük kabzayı hak ettiysem buna talibim der. Menzil okları ile gerekli mesafelere ok atan kemankeşe büyük kabza verilir. Küçük ve büyük

kabza verildikten sonra Pir duasını yapar. Bu dua Hz. Muhammed'e (s.a.v) salâvat ile başlar. Sonra okçuların Piri olan Sa'd Bin Ebi Vakkas'a dua edilir. Bu uygulamalardan da anlaşıldığı üzere okçulukta da İslâm dinin etkilerinden bahsedilebilir. Hz. Muhammed (s.a.v) bir hadisinde hiçbir canlıya söylemediği sözleri Sa'd Bin Ebi Vakkas'a söylemiştir. Bu hadis de, "*Anam babam, sana fedâ olsun yâ Sa'd, durma attır*" (Hadis, Tabakat: 3/139; Müslim: 7/125). Bu yüzden dolayı Sa'd Bin Ebi Vakkas okçuların piri olarak anılmaktadır (Yücel, s. 29; Evliya Çelebi, Seyahatname).

At ve Türk, tarih boyunca iki kardeş, iki arkadaş, iki yaren gibi olmuşlardır (Ünver, 2006). Çünkü at, Türklerin yurt tutmalarındaki en önemli araçlardan birisidir. Bundan dolayı Türkler ata çok kıymet vermişlerdir. At Türklerin ayırt edici özelliklerinden birisi haline gelmiştir. At, kahramanlığın, centilmenliğin bir sembolüdür. Türkler ata çok kıymet verip ondan tam manasıyla faydalanmasını bildikleri için geniş tarih yapmışlardır. Zaruri tabiat şartları karşısında göçeden Türkler, gittikleri her yerde medeni devletler kurmuşlar, kahramanlıklarını ve civanmertliklerini ata bağlılıklarıyla mütenasip olarak devam ettirmişlerdir (Türker, 1971).

Türk tarihinin tüm dönemlerinde at, Türk Ulusu'nun sevgi, güven ve ilgisini toplamış, kutsal olarak görülmüş, saygınlık kazanmış, sanattan edebiyata, müziğe kadar geniş yer almıştır. Atın Türkler tarafından evcilleştirilmesiyle kurulan bu bağ; "*Kuş kanatsız, Türk atsız olmaz*" sözü çok güzel anlatır (Ünver 2006). Eski Türklerde devlet yönetimi için en önemli gördükleri üç kavram at, avrat (eş) ve silahtı. At; Türkler için kuşun kanadı ne kadar önemliyse o kadar önemliydi, avrat; devletin temelini oluşturan aile kavramını, silah ise devletin askeri gücünü temsil etmekteydi. Dede Korkut Destanı'nda "*Yayan erin umudu olmaz*" sözü sık sık söylenerek, atın Türkler için değeri başka bir şekilde fakat aynı önemle ifade ediliyor. Aynı şekilde Turan hükümdarı Alp Er Tunga der ki; "*Ay gök için ne ise, Türkler için at da odur.*" Bu sözler de atın Türk kültüründe önemli bir araç olduğu karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak, Türk-İslâm medeniyetini oluşturan dil, din, örf-adet, gelenek-görenek gibi olguların içerisinde sporun varlığı görülmektedir. Aynı zamanda da spor, bu elementlerden beslenmektedir. Bir başka deyişle spor, var olduğu toplumu etkilediği gibi aynı toplumların kültür unsurlarından da beslenmiştir. Buradan hareketle Türk-İslâm medeniyetine ait kültürel elementlerin sporu etkilediği ve çeşitli spor branşlarında var olan uygulamaların o medeniyete ait olgulardan beslendiği söylenebilir. Bu durum spor aracılığıyla bedensel gelişim olarak mükemmelliğe ulaşma hedefinin yanı sıra Türk-İslâm medeniyetinin temel felsefesini spor aracılığıyla toplumun geneline yaymak ve medeniyetin temel unsurlarını bir sonraki nesle aktarma aracı olarak görülmüştür. Bu yolla toplum temel değerleri etrafında sporu bir araç olarak kullanarak bireyin psikolojik ve sosyolojik açıdan kendi kodlarından beslenen bir birey olmasını

sağlamak bu yolla da kendi kimliğine bağlı toplumun ihyasını ve inşası sağlamak olarak görülmüştür.

Bilgilendirme: Çalışmada çıkar çatışması yoktur. Birinci ve ikinci yazar tarafından literatür bilgileri toplanmış, üçüncü yazar gözetiminde yazılmış ve tüm yazarlar tarafından tamamlanmıştır.

Kaynaklar

- Abramzon, S.M. (1971). "Kirgizi i ih istoriko-kulturniye; etnogenetiçeskiye svyazi", SSR., Leningrad, s: 1-12.
- Basilov N.V. & Zirin, M.F. (1989). "Nomads of Euroasia", (eng. Çev), Seattle, WA. s.: 33.
- Biç, H.M. (1944). "Türk Güreşi Yağlı Güreş", İstanbul, Marmara Basımevi, 1944.
- Biçurin, N.Y. (1950). "Sobraniya svedeniy o narodah, ağabeytavşih v sredney Azii v drevniy vremena", Leningrad, s. 110-112.
- Bilgin, O. (1994). "Kırkpınar Deyince", Motif Basım, İstanbul, s: 24, 43
- Çubukçu, İ.A. (1987). "Türk- İslâm Kültürü Üzerinde Araştırmalar ve Görüşler" Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Delice, H. (2011). "Kırkpınar Türklerde Spor Anlayışı ve Kırkpınar Ruhu", İstanbul, Babıâli Kültür Yayıncılığı.
- Dervişoğlu, M. (2012). "Kırkpınar Güreşleri'nin Halk bilimsel Açından İncelenmesi", Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- Doğan, A. (2017). "Osmanlıda Kemankeşlik (Okçuluk) ve Ahilik Ritüelleri", Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Doğan, A., Türkmen, M. & Gül, M. (2017). Unutulmaz Geleneksel Sporlarımızdan Atlı Tura Oyunu. Uluslararası Türk Halkları Geleneksel Oyunlar ve Sporlar Sempozyumu. s.: 132-133.
- Erkal, E.M. (1995). "Sosyoloji", Der Yayınları, İstanbul, s.259.
- Evliya Çelebi. "Seyahatname", Cilt 1, s: 581.
- Gül, M., Türkmen, M., Doğan, A., Soygüden, A. (2016). "Lost Tradition in Kırkpınar Oil Wrestling: Importance of Kispet and Ceremony of Kispet Wearing", IJWS, 5:1, s: 52-55.
- Gül, O., Gül, M., Soygüden, A. (2018). "Geleneksel Yağlı Güreşler ve "Peşrev Çekme" Ritüelleri", III. Uluslararası Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları Sempozyumu, Tam Metin Bildiri Kitapçığı, s: 587-602.
- Güven, Ö. (1999). Özbay Güven'in Hilmi Girek ile 07.12.1996 Yılında Ankara'da yaptığı görüşmeden alınmıştır.

- Güven, Ö. (2003). "Geleneksel Okçuluk ve Güreş Sporunda Ahiliğin Etkileri", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* s: 27.
- İmamoğlu, O., Çebi, M., İslamoğlu, İ. & Yamak, B. (2018). Osmanlı İmparatorluğunda Spor Tekkeleri ve Kulüpleşme, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı, 11, s: 908-912.
- Kafesoğlu, İ. (1984). "Milli Kültür-Siyaset İlişkisi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 4 (1).
- Kafesoğlu, İ. (1987). "Türk Bozkır Kültürü", *TKAEY*, Ankara, s: 204-209.
- Kahraman, A. (1989). "Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi I"- Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989.
- Karahüseyinoğlu, M.F. (2008). Geleneksel Türk spor kamuoyunun profilinin belirlenmesi. *Sport Sciences*, 3(2), s: 66-74.
- Kalın, İ. (2010). "Dünya Görüşü, Varlık Tasavvuru ve Düzen Fikri: Medeniyet Kavramına Giriş", *Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, Cilt 15 Sayı 29, s: 1-61
- Köse, M. (1990). Edirne- Kırkpınar ve Yağlı Güreş, Polat Ofset, İstanbul, s: 87.
- Küçük, M.A. (2018). İslâm Öncesinden Sonrasına Türk Geleneğinde Bir Yaşam Stili:"Okçuluk". *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, Sayı, 4, s: 178-191.
- Ozankaya, Ö. (1984). "Toplumbilim Terimleri Sözlüğü", Savaş Yayınları, Ankara.
- Ocak, A.Y. (2019). "İslâm-Türk inançlarında hızır yahut Hızır-İlyas kültü". Timaş Yayınları.
- Özbil, A. (2009). "Kispet ve Kispet Ustalıği", *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, y:2/2, s: 86, 87.
- Potapov, L.P. (1995). "Drevniy obıçay, otrajayuşiy pervobıtnoobşinniy bıt koçevnikov", *Tyurkol Sbornik AN SSSR.*, No: 1, S. 2-4, 13, 175.; tı, s.: 110-112.
- Potapov, L.P. (1969). "Oçevki noradnoya bıtı Tuvintsey", *Akademiya nauk, SSSR.*, Moskova, s: 27-31
- Pekolcay, A.N. (1997). "Karahanlılar Dönemi Türk Edebiyatında Türklük ve Müslümanlıkla İlgili Unsurlar" *Uluslararası Osmanlı Öncesi Türk Kültürü Kongresi Bildirileri*, 4-7 Eylül 1989, (Yay. Hazırlayanlar: A.A. Yasa -S.O. Atılğan), AKMY.: 19, Ankara, s: 254-255.
- Reichl, K. (2002). "Türk Boylarının Destanları", (Çev. Metin Ekici), AKDITYK. TDKY.: 805, Ankara, s: 15-17.
- Sümer, F. (1983). "Türklerde Atıcılık ve Binicilik", *TDAVY.*: 5, İstanbul, s: 4-6.

- Şahin, F.M., Okut, S., Genç, A. (2017). Unutulmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Oyunlardan Kabah Oyunu. Uluslararası Türk Halkları Geleneksel Oyunlar-Sporlar Sempozyumu. s: 108-111.
- Şeker, M. (2008). Türk Kültürünün Etkileşiminin Tarihi Tecrübedeki Yeri. *Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, Sayı 6, s: 25-37.*
- Temizoğlu, K. Ata Sporlu Yağlı Güreş ve Kırkpınar, Mehmet Tunagur Yayınevi s: 66.
- Türker, H.A. (1971). "Türklerde Atçılık: Dün-Bugün", Güzel İstanbul Matbaası, Ankara.
- Türkmen, M. (2017). "III. Uluslararası Türk Halkları Geleneksel Türk Sporları Sempozyumu", Açılış Konuşması.
- Türkmen, M. & Canuzakov, K. (2017). Kızgız Milli Binicilik Oyunları Hakkında: Dahili ve Harici Araştırmacı Görüşleri, Uluslararası Geleneksel Sporlar ve Oyunlar Sempozyumu. Kaharamanmaraş. s: 313-317.
- Türkmen, M. (2007). "Geçmişten Günümüze Türkler'de kökbörü / Ulak-Tartış / Buzkaçı /Torpak Tartış / Kökpar Oyunu", *Türk Dünyası Araştırmaları, Ocak-Şubat, S:166, s: 95-108.*
- Uçar, N. (1998). "Ak ve Kara Günlerde At", TDTD., S. 23, Kasım, s: 23.
- Uyanık, M. (2016). "Yeni Bir Türk-İslâm Medeniyeti Tasavvuru İçin Hoca Ahmed-i Yesevî ve Yönteminin Önemi", *Diyanet İlmî Dergi, Sayı, 54 s: 1-25.*
- Ünver, A.F. (2006). "Antik Çağdan Modern Olimpiyatlara Binicilik Sporlu ve Türk Biniciliğinin Olimpik Gelişimi", Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Üregen, A. (1998). "Medeniyet Kavramı Etrafında Yeni Tartışmalar: Medeniyetler Çatışması Mı?", *Journal of Economy Culture and Society, Sayı 25, s: 39 - 57.*
- Yazoğlu, A. (1992). "Balkanlardaki Türk Yağlı Güreşleri Kırkpınar I-II", Özofset, Edirne.
- Yücel, Ü. (1999). "Türk Okçuluğu", Atatürk Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi yayını:182, Ankara, s: 35.
- Will D. (1931). "Medeniyetin Temelleri", Çeviri, Muallimoğlu, N. (1978). *Boğaziçi Yayınları, İstanbul, s: 16-20.*

Hadis Kaynakları

Müslim: 7/125

Tabakat: 3/139

İnternet Kaynakları

Web 1: <http://ayokculuk.blogspot.com/2017/06/okculuga-giris.html> (E.T.: 20.06.2019)

Web 2: <http://ottomantirzen.com/tag/menzil-oku/> (E.T.: 20.06.2019)

Web 3: <https://serhname.com/binicilik-cundilik/> (E.T.: 20.06.2019)

Web 4: <https://pehlivanblog.wordpress.com/tag/kispet/> (E.T.: 20.06.2019)

Web 5: <https://pehlivanblog.wordpress.com/2016/11/24/kispet-giyme-toreni/> (E.T.: 20.06.2019)

Web 6: <http://bilgifili.com/kispet-nedir/kispet-nedir/> (E.T.: 20.06.2019)

Web 7: <https://pehlivanblog.wordpress.com/tag/pesrev/> (E.T.: 20.06.2019)